

VIIKONVAIHDE

PERJANTAINA 10. KESÄKUUTA 2016 - NRO 67 - PERUSTETTU 1916 - 100 VUOTTA SUOMEN ASIALLA

KIMMO HAIMI

LIIAN PAINAVA TAAKKA

Ylivelkaantuneita tuottajia yhdistävät menetetyt yönet, pitämättömät lomat ja häpeä.

Sivut 2-5



Lampurin remontti vähän venähti
Sivu 6



Horolainen osaa ottaa ilon irti
Sivu 8



Ruokaraadin suosikki on haiseva herkku
Sivu 9

TV- & RADIO-OHJELMAT

Sivu 13



Tilojen arki on jatkuvaa taiteilua

Rahavaikeudet aiheuttavat tiloilla häpeää ja vievät ilon työstä, ilmenee MT:n velkaantumiskyselystä. Loviisalainen Christer Gustavsson menetti tilan kannattavuuden mukana yönet ja avioliiton.

TEKSTI: TUULIKKI VILLO, KUVA: KIMMO HAIMI

On yö loviisalaisella lypsykarjatilalla. **Christer Gustavsson** yrittää nukkua, mutta uni ei enää kerran karattuaan tule. Luvut pyörivät päässä: mistä voisi vielä tinkiä, mistä säästää? Kello on yksi ja lakanat kylmästä hiestä märät.

Kun kello tulee kuusi, Gustavsson nousee ja pukee haalarit ylleen. Navettaan on mentävä.

Yksitoista vuotta sitten maailma näytti toisenlaiselta. 19-vuotias Gustavsson oli vasta valmistunut maatalousoppilaitoksesta.

Kriisien ja markkinatalouden sijaan koulussa puhuttiin maanviljelystä. Uusi kahden lypsyrobotin navetta näytti juuri siltä, miltä tulevaisuuden maidontuotannon toivottiinkin näyttävän: suurelta ja tehokkaalta.

Mukana navettahankkeessa olivat myös isä ja naapuri. Nuorena viljelijänä Gustavsson sai investointitukea rakennuksille 10 prosenttia lisää. Usko kannattavuuteen oli vakaalla pohjalla ja sydän sykki alalle.

Nyt tilan kannattavuus on heikko ja syitä jatkamiseen enää yksi – tai oikeastaan kaksi: pienet pojat, joiden yksinhuoltaja Gustavsson on.

Maaseudun Tulevaisuus kysyi huhtikuussa lukijoiltaan, miten vaikea taloustilanne on vaikuttanut arkeen ja hyvinvointiin. Vastauksia tuli 109 eri puolilta Suomea, eniten Pohjois-Pohjanmaalta ja Pohjois-Savosta.

Lainanotto esimerkiksi uutta navettaa varten oli yleistä: 86 prosenttia vastaajista oli ottanut lainaa investoidakseen tuotantovälineisiin ja -rakennuksiin. Valtaosa vastaajista on 45–54-vuotiaita.

30-vuotias Gustavsson on nuorimasta päästä. Hän pyörittää Loviisassa sadan lypsylehmän tilaa.

Matka uuden navetan avajaisista tähän päivään on ollut pitkä. Hankkeessa mukana ollut naapuri halusi luopua osuudestaan vuonna 2007. Pari vuotta myöhemmin vanha isäntä eläköityi ja Gustavsson otti tilan omiin nimiinsä.

Naapurin luovuttua töitä riitti, mutta navetalla auttoi myös tuore vaimo, jonka kanssa Gustavsson sai kaksi poikaa. Parin yhteinen aika jäi perheen ja tilan pyörytyksessä vähiin.

Välillä Gustavsson oli peltotöissä kolmekin vuorokautta putkeen – nukkumatta. Kotiin vaimon luo palasi rätiväsynyt mies.

”Olisi ollut kiva saada huilattua muutama tunti omassa sängyssä, mutta yleensä vastassa oli tulenkatkuinen sinfonia. Sinänsä se on ymmärrettävää: on ollut hänen tukeanaan, kun hän minua olisi tarvinnut.”

Lisätöitä teettivät huonosti toimivat lypsyrobotit. Gustavsson vietti monta pitkä yötä korjausvalmiudessa navetan sohvalla. Kyllästytyään epäluotettaviin laitteisiin hän hankki leasing-sopimuksella uudet koneet.

Helmikuussa vaimo ilmoitti haluvansa eron. Alkoi huoltoriita kahdesta lapsesta, jonka tuomari päätti lopulta Gustavssonin eduksi. Äidin luona lapset ovat joka toinen pidennetty viikonloppu.

Tilastojen valossa harvinainen päätös antoi pontta jatkaa. ”Jos lapsia ei olisi tai minusta olisi tullut viikonloppuisä, olisin laittanut tilan myyntiin.”

Gustavsson oli 12-vuotias, kun hänen vanhempansa erosivat. Hän halusi tuolloin jäädä isän kanssa asumaan tilalle, olivathan koulu ja kaverit lähellä. ”Siitä ei jäänyt paha mieli – ei äiti mukaansa painostanut. Tila oli kotini.”

Huoltajuuskiista, työtaakka ja vaikea taloustilanne vaativat veronsa: väsymys kasvoi ja lehmien tuotos tippui. Uni tuli jonkin aikaa vain nukahtamislääkkeillä.

Laskupinojen kasvaessa Gustavsson soitti kunnan velkaneuvontaan. ”Sieltä sanottiin, että keissi on liian iso heille eivätkä yritykset kuulu kunnan velkaneuvonnan piiriin.”

Kyselyyn vastanneista vain 12 prosenttia on ollut yhteydessä velkaneuvontaan, ja vielä harvempi on ollut yhteydessä maaseudun tukihenkilöverkkoon. Useimmiten tukea on haettu omaisilta tai muilta läheisiltä.

Gustavssonkin kokee saaneensa parhaan avun läheltä: ”Se vuosi oli henkisesti saatanan raskas. Oma äitini oli tilanteesta tietoinen, ja häneltä sain vilpittöntä tukea ilman turhia kysymyksiä.”

Gustavssonin tavoin noin puolet kyselyn vastaajista koki vaikean taloustilanteen vaikuttaneen ihmissuhteisiinsa, ja moni kertoi tinkineensä normaalista perhe-elämästä. Lähes kaikki ilmoittivat taloustilanteen vaikuttaneen mielialaansa. Fyysiseen hyvinvointiin velkaantuminen vaikutti yli puolella vastaajista, mielenterveyteen 38 prosentilla.

Maalis-huhtikuun taite vuonna 2015 oli maidontuottajille historiallinen: EU-alueella luovuttiin maitokiintiöistä.

Gustavsson sanoo kasvaneen tuontikiilpailun vääristävän markkinoita, sillä ylituotantoa ei Suomessa ole.

”Ei meillä edelleenkään ole ylituotantoa niin kauan kuin emme tuota tarpeeksi edes omaan käyttöön. Tuntuu avuttomalta, kun asioihin ei voi itse vaikuttaa. Minulta ja muilta tuottajilta leikattiin 40 prosenttia tuloista kysymättä mitään.”

Sitten EU:n maataloustukien maksu siirtyi Maaseutuviraston (Mavi) tietojärjestelmäongelmista johtuen kuukausilla. Gustavssonilla oli tukimaksuille valmiiksi mietittyä käyttöä: niillä piti maksaa lypsyrobottien viimeinen jäännöserä.

Kun tukien maksamista siirrettiin kerta toisensa jälkeen, Gustavsson pyysi jäännöserään lykkäystä. Lopulta yhtiöstä tuli viesti, että koneet haetaan pois.

”Ilmoitin, että minulla on 40 leh-



”Jos lapsia ei olisi tai minusta olisi tullut viikonloppuisä, olisin laittanut tilan myyntiin.”

CHRISTER GUSTAVSSON

mää jonossa koneen takana, mitä teen? Toimitusjohtaja sanoi, että se on sun eikä mun ongelma.”

Oli pakko ottaa lisää lainaa koneiden maksamiseen. ”Sähkölaskutkin joudun jakamaan osiin. Kaikki mikä tulee, menee. Viime vuodelta tukia on karkeasti arvioituna 100 000 euroa saamatta.”

Kyselyn mukaan vaikea taloustilanne on vaikuttanut monella tilalla hankintoihin: tarvittavia investointeja ei ole tehty, koneita ei ole huollettu ja pellot on jätetty kalkitsemaan. Osalla myös asuinrakennus on päässyt huonoon kuntoon.

Nyt Gustavssonilla on velkaa lähes miljoona euroa, yhtä paljon kuin joka kymmenennellä kyselyyn vastanneista. Suurimmalla osalla velkaa oli 250 000–500 000 euroa.

Gustavsson arvioi, että myymällä kaikki pellot ja metsät velka painuisi lähelle nollaa. Sivutoimisena hän on aloittanut tuomaan ja myymään käytettyjä lypsyrobotteja ja niiden varaosia. Hän haluaa myydä osia pienemmällä katteella muille tuottajille. Navetassa on työntekijä mukana

aamu- ja iltarutiineissa, peltopuolen Gustavsson hoitaa yksin. Kuten monilla muillakaan tiloilla, kohtuulliseen työmäärään eivät enää varat riitä.

”Toivon, että navetassa olisi varaa pitää kahta työntekijää. Silloin olisi aikaa perheelle ja harrastuksille. En yleensä valita asioista, mutta tontilta poistuminen tekisi välillä hyvää. Viimeksi olin lomalla kolme vuotta sitten.”

Lomien lykkääminen tai peruminen on velkaantuneilla tiloilla yleistä, ja moni koki elämänsä muuttuneen pelkäksi työksi. Rahapula on ajanut monet tilanteeseen, jossa on valittava esimerkiksi koneen varaosien hankinnan ja lomapäivien välillä.

60 prosenttia kyselyyn vastanneista on hakenut väliaikaista kriisitukea. Gustavssonille ensimmäinen erä tuesta toi sen verran rahaa, että se kattaa elinkustannukset jonkin aikaa. Tilan pyörittämiseen siitä ei kuitenkaan ole apua.

”Jos kriisituki oli ainoa kädenojennus, monelta homma loppuu tänä vuonna. Olisi sääli luopua tilanpidosta, kasvatan tässä tilan kuudetta suku-

veitsenterällä



Lypsykarjatilallinen Christer Gustavsson on kahden poikansa yksinhuoltaja. Lapset ovat olleet isänsä mukana seuraamassa tilan töitä pienestä pitäen. "Olisi hienoa, jos sukutila saisi jatkaa, mutta en heittäisi omaani ja lasteni elämää sen takia hukkaan. Haluan antaa kaikkeni sille, että lapset saavat elää ja olla lapsia niin pitkään kun haluavat."



polvea. Monen vuoden rakennustyö ja panostus murenevät käsiin. Ne, jotka asiasta päättävät, eivät tiedä mitä tekevät. Ruualla leikkiminen on vaarallista, ja myös eläinten hyvinvointi vaarantuu."

Kyselyn mukaan useimmilla tiloilla suunnitellaan toiminnan jatkamista ja velkojen maksamista, mutta tunne siitä, että on ankarasta työnteosta huolimatta jäänyt ilman palkkaa, herättää katkeruutta. Moni kokee häpeää ja ahdistusta siitä, ettei enää selviäkään taloudellisesti ja välttelee siksi rahasta puhumista.

"Ennen vanhaan olin itsevarmempi. Olen nytkin, mutta tilanteisiin liittyy myös häpeää: nolottaa, kun lupaat hoitavasi, mutta huomaat, että et pystykään", Gustavsson sanoo.

Lastensa elämään hän ei usko taloustilanteen juuri vaikuttavan. Pojat käyvät harrastamassa ja saavat tarvitsemansa.

"Oli minunkin lapsuudessani lama, mutta ei sitä sillä tavalla muista. Lapsille pitääkin opettaa rahan arvo. Kaikkea ei tarvitse ostaa."

Yrityssaneerausten määrä tuplaantui

Yrityssaneerausten kokonaismäärä tammi–maaliskuussa laski Tilastokeskuksen mukaan 9,6 prosenttia viime vuodesta. Maa-, metsä- ja kalatalouden yritykset ovat kuitenkin poikkeus: niillä määrä on samassa ajassa kaksinkertaistunut.

"90-luvun laman aikana maataloilla tehtiin paljon yrityssaneerauksia. Sen jälkeen niitä ei ole ollut juurikaan, mutta nyt määrä on taas kasvussa. Myös vapaaehtoisten menettelyjen määrä on lisääntynyt", Pro Agrian erityisasiantuntija **Juha Nivala** kertoo.

Vaikka kasvu kertoo tilojen ahdingosta, siitä on hyötyä: saneerauksella tilan velat saadaan hallintaan, ja tavoitteena on toiminnan jatkuminen.

Yleistä on, että saneeraukseen hakeutumista pitkitetään liikaa. "Tiloilla voidaan olla liian toiveikkaita ja yrittää kaikin keinoin jatkaa mahdollisimman pitkään."

Yrityssaneeraus on mahdollinen yhtiömuodosta riippumatta. "Suomessa ei ole sellaista maatilaa, joka ei voisi päästä menettelypiiriin. Laki koskee kaikkia Suomen yrityksiä."

Hakemuksessa käräjäoikeudelle täytyy esittää näkemys, millä edellytyksillä yritys on saneerattavissa. Jotta hakemus hyväksytään, tilanteen täytyy olla pakkohuutokauppaa tuottavampi vaihtoehto.

Moni hakeutuu velkaneuvontaan liian myöhään

Vain noin kymmenes MT:n kyselyyn vastanneista tuottajista oli ottanut yhteyttä velkaneuvontaan.

Pro Agrian velkajärjestelyihin erikoistuneen **Juha Nivalan** mukaan velkaneuvontaan hakeudutaan usein liian myöhään. Hän korostaa, että pienikin pino maksamattomia laskuja on hyvä syy ottaa yhteyttä.

"Korjaavia toimenpiteitä on paljon helpompi tehdä aikaisessa vaiheessa. Tilanteen ei tarvitse olla katastrofaalinen."

Velka voi tuottaa häpeää, mutta tilanne on harvoin viljelijän syy.

"Kannattaa muistaa, että maatalouden toimintaympäristö on muuttunut. Jos maidon litra- ja lihan kilohinnat olisivat erilaiset, kaikkien suomalaisten tilojen kannattavuus olisi parempi. Yksittäinen viljelijä ei voi asialle mitään."

Velkaantunut tarvitsee myös henkistä tukea. Velkaneuvontaan kuuluu talouden hahmottamisen lisäksi myös henkinen rinnalla kulkeminen.

Velkaneuvonnan kautta tila voi päästä velkajärjestelyyn. Se kannattaa silloin, kun velkoja on useita ja velkojen kokonaissumma merkittävä. Velkajärjestelyssä järjestellään yrityksen velat, luetteloidaan omaisuus ja suunnitellaan, miten velkoja maksetaan.

Velkoja voidaan järjestellä joko vapaaehtoisen velkajärjestelyn tai yrityssaneerauksen kautta. Kumpikin menettely on velalliselle maksullinen, mutta Nivalan mukaan hyöty on kustannuksia suurempi.

Velkajärjestely ja yrityssaneeraus

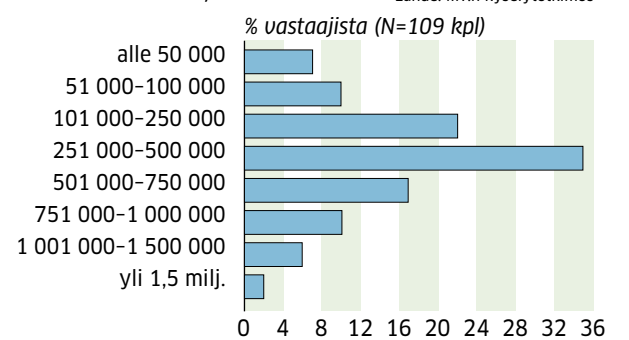
Vapaaehtoinen velkajärjestely on yrityssaneerauksen kevyempi muoto. Siinä velkojien kanssa neuvotellaan takaisinmaksuajoista ja velkojen alentamisesta. Mukana oleminen on velkojille vapaaehtoista.

Yrityssaneeraus on harvinaisempi velkajärjestelyn muoto, jolla pyritään ylivelkaantuneen mutta elinkelpoisen tilan toiminnan jatkumiseen. Siinä velan määrää ja korkoja yleensä pienennetään. Yrityssaneeraus toteutuu vain käräjäoikeuden päätöksellä ja mukana ovat kaikki velkojat.

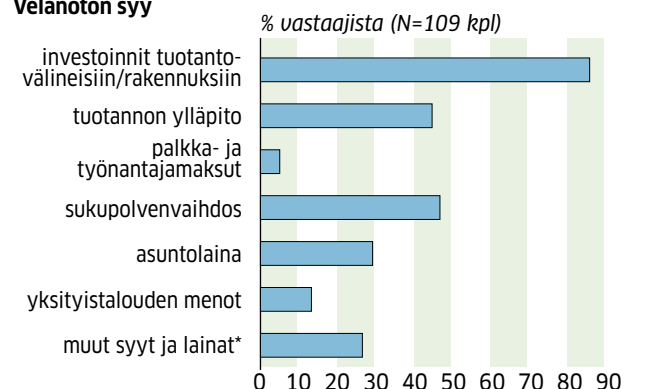
Tilojen velkamäärä ja velanoton syyt

Arvioitu velan määrä, euroa

Lähde: MT:n kyselytutkimus



Velanoton syy



*esim. pellon osto, avioeron ositus, investointi toiseen yritysmuotoon

VIIKONVAIHDE

Jatkoa edelliseltä sivulta

SANNE KATAINEN



Emolehmätila. Velkaa yli miljoona euroa. Taloustilannetta hankaloittavat maksamattomat tuet, joita on kertynyt viime vuodelta noin 150 000 euron edestä.

TEKSTI: TUULIKKI VILLO

”Luottamukseni ihmisiin on kärsinyt”

” Tilallani on emolehmiä ja tuotetaan naudanlihaa. Olen tehnyt sen, mitä on yhteiskunnan taholta toivottukin eli panostanut luomuun ja eläinten hyvinvointiin ja ympäristönhoitoon.

Ensimmäiset viisi vuotta EU-jäsenyydessä olivat hienoa aikaa. Sen jälkeen kansallisia kommervenkkejä lisättiin ja mielekkäys on pikkuhiljaa hävinnyt. Viranomaisesta pystyy hallitsemaan oman pienen putkensa, mutta tilalla putkia on kymmeniä: kokonaisuus alkaa olla niin mahdoton, etteivät viranomaisetkaan selviäsi siitä.

Tarkastajien kanssa on jatkuvasti pelko, että teen väärin. Termistö mahdollistaa tulkintoja: jos juomaveden pitää olla sopivan lämpöistä, mitä se on? Tarkastaja totesi, ettei juomaveden lämpötila ollut sopiva, joten sain sanktiota niskaani. Epäilyksen alaisena luottamukseni ihmisiin on kärsinyt.

Nykyisin olen luopunut kaikesta paitasi työstä. Sehän on selvää, että kun vapaa-aika vähenee, ihmissuhteet kärsivät. Harrastamaankin pitäisi pystyä. Maahanmuuttajia haetaan kotoa karatesalille ja naisten lentopallo-otteluun, mutta

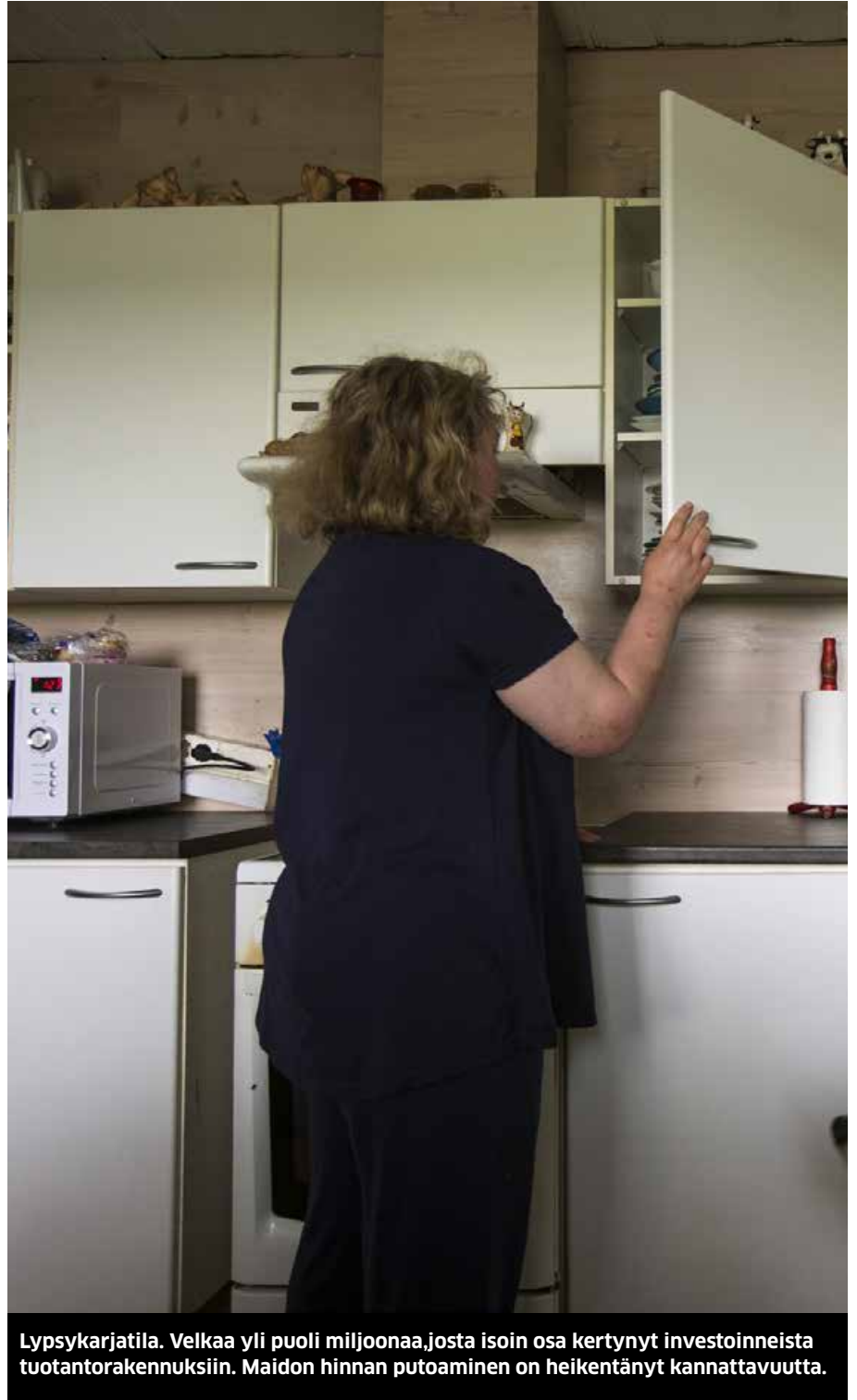
ei ole minua kukaan pyytänyt sellaiseen touhuun.

Velkaa on kertynyt seitsemännumeroisia summia. Se ei kuitenkaan huoleta vaan tulopuoli: tukia on saamatta viime vuodelta jopa 150 000 euroa. Pottiin vaikuttaa muun muassa kotieläinkorotusten siirtyminen kesäkuun loppuun. Viimeinen niitti oli eläinten hyvinvointikorvauksen siirto kesäkuun loppuun. Ainakin 400 tilaa saa korvauksen vasta syyskuussa. Hallinto on täysin epäonnistunut tehtävissään. Se on äärimmäisen ikävää ja pelottavaa.

Minua jurppii suuri ylimielisyys viljelijäväestöä kohtaan. Ajatellaanko edelleen, että tyhmin jää tilaa hoitamaan? Ne, jotka tilaa pyörittävät, ovat usein hyvin koulutettua väkeä. Omalta tuotannolta vaaditaan kaikki mahdollinen, mutta oma tuotanto ei kelpaa edes oman valtion hankintoihin. Ostetaan ja syötetään maailmalta sontaa. Suomi on pieni maa; ei meidän tuotannolla mme ole merkitystä muille kuin meille.

Olen varautunut jatkamaan, polttoainetta ja sähköä vielä riittää. Pakkohan se on, tämä on ovela oravanpyörä. Hallittu, omaehtoinen lopettaminen kesken ohjelmakauden on hyvin vaikeaa.”

PENTTI VÄNSKÄ



Lypsykarjatilalla. Velkaa yli puoli miljoonaa, josta isoin osa kertynyt investoinneista tuotantorakennuksiin. Maidon hinnan putoaminen on heikentänyt kannattavuutta.

”Lapsille sanon, että syökää hyvin koulussa”

” Olen pyörittänyt lypsykarjatilaa mieheni kanssa useamman vuoden. Maidon hinnan putoaminen vaikutti tilan kannattavuuteen: kymmenen sentin hinnanalennus litralta tekee kuukauden maitotilissä noin 4 000 euroa vähemmän.

Yritämme pikkuhiljaa korjata navettaolosuhteita, ja teimme ikkunaremontin maaliskuussa. Olimme myös suunnitelleet hiihtolomalle kolmen päivän kylpylälomaa.

Tukimaksatuksien viivästyminen on aiheuttanut jatkuvan kassavajeen. Tilanne on nyt se, että joka sentti lasketaan. Kylpyläloman sijaan jäämme kotiin ja kävimme paikallisessa uimahallissa.

Haaveilen siitä, että voisin mennä kunnolla ruokaostoksille. Kun viime maitotili tuli, oli hieno tunne mennä kauppaan ja ostaa ruokakomero täyteen.

Tukia ja seuraavaa maitotiliä odotellessa syödään sitä, mitä kaapista löytyy. Kahdelle lapsellemme olen sanonut, että syökää hyvin koulussa. Kyllä lapset tietävät, ettei mitään ylimääräistä nyt osteta, kun rahat ovat tiukilla. Oma äitini tukee maksamalla lasten harrastukset.

Parisuhde pysyy yllä huumorilla, vaikka tilanne välillä kiristää pinnaa. Vipu-palvelussa lukee aina, että käsittely on kesken. Siitä on tullut meidän yhteinen vitsi: naureskellaan toisillemme, ettei jotain asiaa voi juuri nyt tehdä, kun käsittely on kesken.

Työ tuntuu edelleen hyvältä: rakkaus eläimiin on minulle kaikki kaikessa. En tiedä, osaisinko edes tehdä muuta. Välillä motivaatiota on kuitenkin vaikea löytää. On niin paljon töitä tekemättä, eikä mitään jää käteen. Nyt mennään päivä kerrallaan, rakkaus eläimiin auttaa jaksamaan.

Kaipaani hengähdystaukoa arkeen: sitä, että pääsisi välillä pois kotoa eikä olisi kiire navettaan.

Työhön tarttuminen auttaa. Viimeksi kun teimme aitaa, poika oli mukana auttamassa. Ei olisi huvittanut, mutta kun saimme sen valmiiksi, oli voittajafilis. Tänään ajattelin taas ottaa itseäni niskasta kiinni ja mennä jatkamaan aidantekoa.

Toivoisin, että päättäjät tulisivat viikoksi tänne elämään samassa rytmissä: heräämään samaan aikaan, syömään samaan aikaan ja tekemään samat työt. Heidän silmänsä saisivat jo aueta.”

VIIKONVAIHDE

PEKKA FALI



Lypsykarjatila. Velkaa tilalla on yli puoli miljoonaa euroa. Toiminta on loppumassa kannattamattomuuden vuoksi.

”Kun lehmät lähtevät, pidän pitkän loman”

”Meillä on ollut parsinavetta 23 vuotta, ja tilan kannattavuus on ollut pakkasella muutaman vuoden ajan. Ei se tietenkään mielialaa tai motivaatiota paranna. Työt ovat kyllä tulleet tehdyiksi, ja toivottavasti minusta on tullut tämän seurauksena parempi ihminen.

Olemmekin päättäneet luopua karjanpidosta. Tästä ei enää nuorruta, enkä usko, että tilanne paremmaksi muuttuu. Toiminnan on oltava järkevää, jotta siihen kannattaisi uhrata aikaansa.

Minä olin se, joka asian sanoi ensimmäisenä ääneen. Vaimo oli samaa mieltä. Päätöksiä on pystyttävä tekemään, ja vaikeita päätöksiä olemme tehneet ennenkin.

Navetta tyhjenee vuoden loppuun mennessä. Siihen mennessä asian ehtii myös käsittelemään niin, ettei päätös jää kummittelemaan.

Lasten muutto pois kotoa helpottaa päätöstä huomattavasti. Jos olisin ryhtynyt patistamaan, olisin ehkä jonkun lapsista onnistunut houkuttelemaan tähän. Maailmassa on kuitenkin keinoja hankkia elanto paljon helpomminkin –

ei maailma kaipaa harjoittamaani maataloutta.

Jokainen kriisi on myös mahdollisuus: olen pudonnut usein, mutta aina jaloilleni.

Kun lehmät lähtevät, olen ajatellut pitää ensimmäiseksi pitkän loman. Mitään lukkoon lyötyä lomasuunnitelmaa en aiokaan tehdä. Viimeksi olen pitänyt loma kaks vuotta sitten. Loma tarkoittaa minulle poistumista paikalta. Kotona on aina jokin rikki tai joku ongelma ratkaistavana.

Koin tuotannon taisteluna tuulimyllyjä vastaan: pitäisi investoida, muttei ole varaa eivätkä investoinnit välttämättä tule koskaan takaisin. Odotan palkansajille itsestään selviä asioita: sitä, ettei tarvitse olla hälytysvalmiudessa ja voi pitää vapaapäiviä.

Nuorena vaikeudet olivat haasteita, joita oli mukava selättää. Kun ikää tulee, vaikeudet ovat vain vaikeuksia. Kotitilassa on ollut se mukava puoli, että täällä on saanut olla perheen kanssa.

Ai mitähkö jään kaipaamaan? Kalevalaiset mielikuvat lehmistä aamuruskossa laitumella eivät päättäni rasita. Olen kylmä realisti, se tekee asiasta helpompaa.”

Kyselyssä sanottua

”Olen siirtynyt luomuun. En pysty ostamaan lannoitteita. Tänä vuonna ei uusita nurmia eikä kylvetä mitään. Ostot nolliin, ei investoida mitään.”
Emomies

”Olisi sukupolven vaihdos edessä, mutta miten voi jatkaa, kun tilan talous on näin velkainen. Koskaan aiemmin ei ole ollut edellisen vuoden lannoitteet maksamatta kun pitää jo uusia tilata.
Maitotilan emäntä

”Vaatekaapin sisältö hävettää. Ei voi matkustaa ja perheen perustaminen olisi hulluutta. Tavoite on saada myytyä kiinteistö ja erota kumppanista, joka minut tähän hulluuteen houkutteli.
Hevosorja

”Lasten harrastukset lopetettu. Työntekijä irtisanottu. Me yrittäjät ja samalla viiden lapsen vanhemmat ollaan ylityöllistettyjä ja väsyneitä. Ei ehdi ja jaksa aina lasten asioihin paneutua niin hyvin mitä pitäisi. Kokeilkaapa itse pitää kolme alle kouluikäistä aina mukana vaarallisissakin töissä.
Emäntä

”Toivoisin, että pystyisi hengittämään edes hetken ilman puristavaa tunnetta rinnassa. Että voisın viedä kesällä lapset jäätelölle.
Esa

”Maksamattomat laskut ovat mielessä aamulla ensimmäisenä ja illalla viimeisenä ja kaiken aikaa siinä välissä. Välillä en hae postia muutamaan päivään, koska en uskalla katsoa, mikä pino laskuja laatikossa taas on. Rahapula hävettää: en kehtaisi kertoa edes puolisololleni, joka on muualla töissä, miten tiukkaa oikeasti on.”
Maitotyttö
Varsinais-Suomesta